

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ

**Формування предметних компетентностей під час вивчення портретного
жанру учнями 6-класу**

Виконала студентка IV курсу
групи ОМфмб–1–21–4.0д
спеціальності 014 Середня освіта
ОПП Середня освіта (Образотворче
мистецтво)
ОПС фаховий молодший бакалавр
Яковенко Аліна Леонідівна
Керівник: Соченко Л.А.

Рекомендовано до захисту
ЦК образотворчого мистецтва
і
дизайну

Протокол від 17.05.2025р. №7
Голова ЦК Олена КАЗІМІРЕНКО

Захищено
Оцінка

Протокол ЕК від «__»____2025р. № __
Голова ЕК Костянтин ЧЕРНЯВСЬКИЙ
кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри дизайну НАОМА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ	5
1.1 Історія портретного жанру.....	5
1.2. Методика формування предметних компетентностей під час вивчення портретного жанру учнями 6 класу	8
1.3. Особливості підготовки вчителя до уроку образотворчого мистецтва	11
РОЗДІЛ II. ПРО ДИПЛОМ. ІДЕЯ, КОНЦЕПЦІЯ, ФІЛОСОФІЯ	16
2.1 Виникнення ідеї. Ескізи.....	17
2.2 Процес створення картини.....	17
2.3Опис концепції	18
ВИСНОВКИ.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	21
ДОДАТКИ.....	22

ВСТУП

У сучасному світі, який стрімко змінюється під впливом технологій, глобалізації та інформаційного перенасичення, система освіти стоїть перед важливим завданням — виховання не лише академічно підготовленої, а й емоційно зрілої, критично мислячої та творчо активної особистості. Сучасна українська школа дедалі більше орієнтується на компетентнісний підхід, згідно з яким головною метою навчання є формування цілісної особистості, здатної самостійно приймати рішення, генерувати ідеї, діяти в умовах невизначеності та реалізовувати себе у суспільстві. У цьому процесі особливе місце займає мистецька освіта, яка через емоційне, естетичне та образне пізнання сприяє розвитку гнучкого мислення, емпатії та самовираження учнів.

Образотворче мистецтво, як інтегративна навчальна дисципліна, відіграє важливу роль у формуванні візуальної культури, естетичного смаку, здатності сприймати й аналізувати світ образів. Особливо це актуально в умовах динамічного візуального середовища, в якому сучасна дитина зростає. Уроки мистецтва не лише навчають техніці та композиції, але й розвивають здатність бачити прекрасне, співпереживати, осмислювати культурну спадщину та виражати власні почуття через художню діяльність.

У цьому контексті вивчення портретного жанру набуває особливої цінності. Портрет — це не просто зображення зовнішності людини; це спосіб передати її внутрішній світ, характер, настрій, життєвий досвід. Робота над портретом вимагає від учня спостережливості, терпіння, розуміння пропорцій, але водночас — чутливості, асоціативного мислення, вміння бачити індивідуальність. Для учнів 6 класу, які перебувають на етапі активного формування самоідентичності, портрет стає засобом пізнання не лише інших, а й себе. Це особливо важливо в підлітковому віці, коли питання «Хто я?» і «Яким мене бачать інші?» стають ключовими.

Крім того, жанр портрета має глибоке історичне, культурне та педагогічне значення. Протягом століть портрет служив способом збереження пам'яті, виявлення статусу, вираження ідеалів епохи. У мистецькому процесі учні знайомляться з класичними та сучасними прикладами портретного живопису, вчаться розуміти стилістичні відмінності, художні засоби та символіку, що допомагає формувати культурну обізнаність і візуальну грамотність.

Таким чином, вивчення портретного жанру в образотворчому мистецтві не лише збагачує знання учнів, а й розвиває ключові компетентності — естетичну, емоційно-ціннісну, комунікативну, креативну. Це робить тему актуальною та перспективною в контексті реалізації цілей сучасної шкільної освіти та формування гармонійної, усвідомленої особистості.

Актуальність теми: Актуальність дослідження зумовлена необхідністю удосконалення педагогічних підходів до формування предметних компетентностей учнів середньої школи. Вивчення портретного жанру на уроках образотворчого мистецтва дає змогу поєднати технічні навички з розвитком емоційного інтелекту, зорового аналізу, естетичних критеріїв оцінки та здатності до творчого самовираження. У педагогічній практиці спостерігається потреба в ефективних методиках, які дозволяли б реалізувати компетентнісний підхід у межах конкретної теми — у нашому випадку, жанру портрета.

Мета дослідження: Метою дослідження є обґрунтування та практична реалізація методики формування предметних компетентностей учнів 6 класу під час вивчення портретного жанру на уроках образотворчого мистецтва.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічні особливості учнів 6 класу в контексті засвоєння мистецьких знань.

2. Визначити суть, зміст і компоненти предметних компетентностей у галузі образотворчого мистецтва.
3. Дослідити особливості жанру портрета як засобу формування компетентностей.
4. Розробити й апробувати методичну систему роботи над портретним жанром у 6 класі.
5. Проаналізувати ефективність упровадженої методики в освітній процес.

Об'єкт дослідження: Процес навчання образотворчого мистецтва у загальноосвітній школі.

Предмет дослідження: Методика формування предметних компетентностей учнів 6 класу в процесі вивчення портретного жанру.

Методологія дослідження: Методологічну основу дослідження становлять положення сучасної педагогіки, психології розвитку дитини середнього шкільного віку, а також концепції компетентнісного підходу в освіті. У дослідженні застосовано теоретичні методи (аналіз і синтез науково-педагогічної літератури, узагальнення), емпіричні (спостереження, анкетування, педагогічний експеримент), а також методи кількісного та якісного аналізу результатів.

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, двох розділів (теоретичного й практичного), висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі розглянуто теоретичні аспекти формування предметних компетентностей та особливості портретного жанру в мистецькій освіті.

Другий розділ присвячений аналізу методики викладання теми «Портрет» у 6 класі та результат педагогічного експерименту.

РОЗДІЛ I. КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ

1.1 Історія портретного живопису

Портрет — це зображення однієї або кількох осіб. Того, кого зображено, називають моделлю. Саме слово «портрет» має походження зі старофранцузької мови й означає «ретельне відтворення рис». Найвдаліші портрети — це не лише точна передача зовнішності. Часто, щойно поглянувши на такий твір, ми можемо відчувати характер зображеної людини: чи вона щедра, чи скупувата, добра чи жорстока. Успішний портрет — це своєрідна історія про особистість: її долю, емоції, рід занять і коріння [1].

Найдавніший відомий елемент, що втілює жанр портрета, було виявлено під час археологічних розкопок поблизу французького міста Ангулем. На ньому крейдою окреслено обриси людського обличчя з виразним позначенням основних рис. Ця знахідка свідчить про те, що портретне зображення існувало вже близько 27 тисяч років тому. Подібні, але дещо пізніші зображення людських профілів були знайдені в печерах Італії та на території Балканського півострова.

Періоду розквіту портретного живопису передував етап, коли переважали скульптурні зображення обличчя, виконані в техніці ліплення. Чим пізніше датуються археологічні артефакти, тим очевидніше простежується еволюція майстерності в передачі індивідуальних рис людини. Значний внесок у розвиток портретного мистецтва зробили релігійні й ритуальні практики, зокрема поховальні звичаї Давнього Єгипту. Тут портретні маски та зображення померлих мали сакральне значення, символізуючи їхній зв'язок із божественним. Щоб досягти максимальної схожості з реальною людиною, митці ретельно вивчали найменші деталі обличчя під час створення таких портретів.

У середньовічну епоху портрети створювали нечасто, адже митців більше цікавив внутрішній світ людини, а не її зовнішність. Лише в період Відродження жанр портрету почав активно розвиватися знову. Художники повернулися до зображення людей з індивідуальними рисами, прагнучи передати не лише схожість, а й емоційний стан та внутрішні переживання.

Портрети можуть бути різних видів. Автопортрет — це зображення самого себе, створене митцем [Додаток А.1.]. Залежно від кількості зображених осіб, портрет поділяється на парний (дві особи) і груповий (три або більше людей).

Також, однією з форм цього жанру є парадний портрет, що вирізняється урочистістю, підкресленою героїзацією та елементами величі [Додаток А.2.].

Костюмований портрет, який отримав нову хвилю популярності в сучасному мистецтві, вирізняється театралізованістю та використанням художньої вигадки. Його привабливість полягає в можливості зануритися в атмосферу певної історичної доби, вийти за межі звичної реальності та втілити інший образ у рамках одного художнього твору. Саме ця здатність до перевтілення захоплює багатьох сучасних людей, що сприяє появі оригінальних художніх робіт.[Додаток А.3.]

На відміну від офіційного або парадного портрета, інтимний, або ж камерний портрет (слово «камерний» походить від латинського *camera*, що означає «кімната», а «інтимний» — від французького слова зі значенням «глибокий», «особистий») прагне передати внутрішній світ людини. У таких зображеннях акцент робиться на щирості, справжності, на тому, як людину бачать у тісному колі — у домашній, невимушеній атмосфері.[Додаток А.4.] Подібні портрети зазвичай мають невеликі розміри. У минулі століття було модно зображати людей у вигляді античних божеств: чоловіки прагнули виглядати як Зевс чи Геракл, а жінки — як Венера. Такі образи називають алегоричними (від грецького *алегорія*, що означає «інакомовлення»).[7]

Значний поштовх до еволюції портретного мистецтва спостерігається в епоху Відродження. У цей період художники все частіше звертаються до зображення людини не лише з метою утилітарного чи сакрального змісту, а й задля естетичного осягнення її індивідуальності. Ослаблення церковного впливу на культуру сприяло перегляду поглядів на зображення людини — віднині прагнення до фіксації власного образу більше не сприймалося як прояв гордині, а, навпаки, стало ознакою самосвідомості й високого статусу.

Формується новий суспільний запит: заможні особи прагнуть замовляти власні портрети або зображення членів родини, що зумовило підвищення попиту на цей жанр. У результаті створюються видатні твори, які стали символами епохи: «Автопортрет» А. Дюрера, «Мона Ліза» Л. да Вінчі, «Дама з

єдинорогом» Рафаеля. Період Ренесансу по праву вважається «золотим віком» портретного живопису, адже саме тоді художники вперше досягли надзвичайної глибини психологічної характеристики образу.

Важливою складовою успіху портрета в цей період стало бажання людини зберегти себе в історії, забезпечити своєрідну візуальну безсмертність. Використання новітніх на той час художніх прийомів — лінійної перспективи, світлотіньового моделювання — забезпечило реалістичність і глибину зображення.

У XVII столітті портретний жанр отримує новий імпульс розвитку завдяки фламандській та голландській школам живопису. Художники цих регіонів тяжіли до більшої реалістичності та прагнули розкрити багатогранність людської особистості. На картинах з'являються представники різних соціальних прошарків, релігійних і етнічних груп, що свідчить про демократизацію жанру. Значної популярності набуває зображення не лише знаті, а й багатого міщанства. Митці впроваджують нові технічні засоби — передачу світлоповітряного середовища, гру світла й тіні, мазкову техніку. Найвідомішими майстрами цього періоду стали Пітер Пауль Рубенс, Антоніс Ван Дейк і Рембрандт ван Рейн.

Пік класичного розвитку жанру припадає на кінець XVIII — початок XIX століття. У цей час портретне мистецтво набуває рис суворості, чіткої структури й вивіреної композиції, що відповідає естетичним канонам класицизму. Згодом ці тенденції змінюються емоційністю та пристрасністю романтизму. Уже в другій половині XIX століття портрет активно трансформується під впливом модерністських течій: імпресіонізму, постімпресіонізму, експресіонізму та інших. У XX столітті він входить у дискурс актуального мистецтва, втрачаючи традиційні рамки і часто набуваючи символічного, концептуального або навіть абстрактного характеру.

Серед визначних прикладів портретного живопису нового часу слід згадати такі твори, як «Три нариси до портрета Люсьєна Фрейда» Ф. Бекона, «Портрет Данієля-Анрі Канвейлера» П. Пікассо, «Портрет художника без бороди» В. ван Гога. Ці роботи репрезентують не лише технічну майстерність авторів, а й їхнє прагнення розширити межі жанру, вивести його за рамки суто реалістичного зображення.

Таким чином, портретний жанр пройшов складний і багатовимірний шлях розвитку — від інструмента репрезентації соціального статусу до засобу глибокого самовираження та художнього експерименту

«У своїй творчості значне місце портрету віддали видатні майстри - Леонардо да Вінчі, Рафаель, Дієго Веласкес. Деякі майстри присвятили себе майже виключно цьому жанру, як от Томас Гейнсборо. Славу портретного живопису України в XVIII склали такі художники: Д. Левицьки, В. Боровиковський. Серію портретів і автопортретів створив Т. Шевченко. І в наші часи продовжується розвиток цього жанру. До портрету часто звертаються сучасні українські майстри, такі як Анатолій Криволап, Іван Марчук, Микола Бурачка та ін.» [3]

Особливості жанру. Слово «портрет» походить з французької мови й означає «зображати» або «передавати». Найчастіше під портретом мають на увазі художнє зображення однієї особи (рідше — двох або трьох) на папері чи полотні. Митець, використовуючи різноманітні художні техніки, стилі, засоби та виявляючи емпатію до моделі, створює зображення, здатне тривалий час утримувати увагу глядача.

Портретні твори відрізняються за форматом, композиційним рішенням і вибором ракурсу. Вони можуть бути:

- на повний зріст;
- погрудні;
- по стегна;
- по пояс;
- до колін.

Також портрети класифікують за положенням фігури: фронтальні (анфас), профільні або з розворотом голови на три чверті у бік (ліворуч чи праворуч). Останній варіант вважається найбільш виразним і загадковим з естетичної точки зору. [9]

1.2 Методика формування предметних компетентностей під час вивчення портретного жанру учнями 6 класу

У межах нашого дослідження важливою є детальна класифікація компетентностей у сфері мистецької освіти, розроблена Л. Масол. Вчена визначає ключові категорії компетентностей, серед яких: особистісні, соціальні,

функціональні та метапредметні. Відповідно до цієї типології, компетентності, які є об'єктом нашого аналізу, належать до функціональної групи, що пов'язана з образотворчим мистецтвом. До її складу включаються: 1) предметні (зокрема, музичні, образотворчі, театральні, хореографічні тощо); 2) міжпредметні, що поділяються на галузеві (художньо-естетичні) та міжгалузеві (художньо-гуманітарні).

Аналіз науково-методичної літератури свідчить про те, що визначень терміна «образотворча компетентність» представлено недостатньо. Зокрема, П. Пайдуков зазначає, що дана компетентність у художника-педагога полягає у здатності розуміти принципи втілення візуальних образів на площині (наприклад, на аркуші паперу або екрані монітора), у реальних (шкільний інтер'єр, галерея) та віртуальних просторах. Вона проявляється в умінні реалізовувати художні задуми у різних формах образотворчої діяльності, таких як рисунок, живопис, композиція, цифрова графіка, скульптура, кераміка тощо. Крім того, вона включає здатність створювати естетично цінні твори з використанням різноманітних художніх матеріалів (глина, дерево, фарби, папір, програмні засоби тощо) відповідно до вимог жанру, стилю та виду мистецтв.

Аналіз теоретичних підходів до поняття «компетентність», запропонованих як зарубіжними дослідниками, так і українськими науковцями дає підстави стверджувати, що це поняття має складну внутрішню структуру. Її можна розглядати як сукупність взаємопов'язаних компонентів, серед яких виокремлюють: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-рефлексивний та емоційно-вольовий. Отже, компетентність формується через поєднання мотивів, знань, умінь, практичного досвіду, особистісних якостей і ціннісних орієнтацій. Вона репрезентує інтегрований результат навчання та виховання, поєднуючи предметні знання з особистісними характеристиками. Таким чином, компетентність має як міждисциплінарний, так і особистісно-діяльнісний характер.

Таким чином, можна дійти висновку, що образотворча компетентність охоплює знання у сфері візуального мистецтва, вміння їх практично застосовувати у творчій діяльності та створювати художні твори на основі мистецтвознавчого підґрунтя із залученням різних технік і матеріалів.[2]

Вивчення портретного жанру є важливим етапом у формуванні предметних компетентностей учнів 6 класу, оскільки цей процес сприяє розвитку художніх, мовленнєвих та аналітичних здібностей. Портрет як жанр у літературі та образотворчому мистецтві дозволяє учням зрозуміти, як через

опис або зображення зовнішності та характеру персонажа можна передати його внутрішній світ, а також які художні засоби використовуються для створення виразних образів.

Основними завданнями методики є:

1. Ознайомлення учнів із поняттям портрету, його історією та різновидами в образотворчому мистецтві та літературі.
2. Розвиток мовленнєвих компетентностей, зокрема умінь детально і точно описувати людей, використовуючи художні засоби мови.
3. Формування вміння аналізувати портрети в контексті їхнього значення для розкриття характеру героя.
4. Розвиток творчих здібностей учнів через виконання практичних завдань, зокрема малювання портретів та написання описів.
5. Оцінювання результатів роботи учнів через рефлексію та самооцінку.

Основні етапи формування предметних компетентностей:

1. Ознайомлення з портретним жанром.

На початковому етапі важливо ознайомити учнів із теоретичними основами портретного жанру. Для цього можна організувати заняття, на яких учні вивчають різні портрети, як в образотворчому мистецтві, так і в літературі. Особливу увагу слід звернути на класичні роботи художників, таких як Рембрандт, Дюрер, а також на літературні портрети, що допомагають краще зрозуміти психологічну глибину персонажів у творах Шевченка, Пушкіна та інших авторів.

2. Розвиток мовленнєвих компетентностей.

Важливою складовою є розвиток навичок детального опису персонажів через мовні засоби, що допомагають створити образ. Завдання для учнів включають написання описів вигаданих персонажів або реальних людей, з акцентом на використання епітетів, порівнянь, метафор. Аналізуючи літературні портрети, учні вчаться звертати увагу на деталі, які допомагають розкрити характер людини, її емоції та психічний стан.

3. Розвиток творчих здібностей.

Через практичні завдання учні мають можливість реалізувати власні ідеї щодо створення портретів. Це можуть бути як малюнки, так і письмові роботи,

де учні описують як фізичні, так і внутрішні характеристики особи. Практичні завдання сприяють розвитку творчості, формуванню власного стилю та виразних навичок у мистецтві і письмі. Крім того, учні можуть працювати в групах, де обговорюють роботи один одного, дають поради та оцінюють виконання завдань за певними критеріями.

4. Аналіз і оцінка результатів.

Щоб допомогти учням розвивати аналітичне мислення, важливо організувати діяльність, спрямовану на оцінку різних портретів, як літературних, так і мистецьких. Через групові дискусії та порівняння робіт учнів, учитель може направляти учнів до розуміння, які деталі роблять портрети виразними та справжніми, а також як автори різних жанрів використовують портрети для розкриття характерів своїх героїв.

5. Рефлексія та самооцінка.

На завершення важливим етапом є рефлексія. Учні оцінюють свої роботи, а також роботи своїх однокласників. Це дозволяє не тільки критично ставитися до своїх результатів, а й аналізувати, що вдалося, а над чим ще потрібно працювати. Крім того, самооцінка та зворотний зв'язок від учителя сприяють розвитку вміння учнів об'єктивно оцінювати власну творчість.[5]

Інтеграція вивчення портретного жанру з іншими дисциплінами

Вивчення портретного жанру може бути інтегровано з іншими навчальними дисциплінами, такими як історія, образотворче мистецтво, етика. Наприклад, учні можуть аналізувати історичні портрети відомих особистостей і порівнювати їх з літературними описами, що дозволяє краще зрозуміти контекст часу, у якому вони були створені. Це сприяє розвитку у дітей здатності бачити взаємозв'язки між різними науковими та культурними сферами, а також підвищує рівень їхнього загального кругозору.

1.3 Особливості підготовки вчителя до уроку образотворчого мистецтва

Підготовка вчителя до уроку образотворчого мистецтва має комплексний і багаторівневий характер, оскільки поєднує педагогічну, методичну та художньо-практичну складову. Одним із ключових етапів є педагогічне планування, що включає визначення освітньої мети, формулювання завдань

уроку з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей учнів, а також формування ключових компетентностей, зокрема естетичної, комунікативної та культурної.

Методична підготовка передбачає добір оптимальних методів і форм організації навчальної діяльності, створення чіткої структури уроку, підготовку дидактичного матеріалу, розробку завдань, які стимулюють творче мислення й індивідуальне самовираження. Вчитель має подбати про наочність: репродукції мистецьких творів, зразки робіт, відеоматеріали тощо, які сприятимуть кращому засвоєнню теми.

Підготовка до викладання навчального предмета починається з детального ознайомлення з навчальною програмою, включаючи її вступну частину, структуру та зміст. Педагог має чітко розуміти цілі і завдання всієї дисципліни, а також конкретні цілі кожної окремої теми. У процесі підготовки він вивчає підручники, додаткові навчальні матеріали, спеціалізовану педагогічну та методичну літературу, аналізує власний досвід і досвід колег.

Також важливо знати, які розділи предмета вже опановані учнями у попередніх класах і які ще належить вивчити, щоб забезпечити цілісність знань і підготувати ґрунт для міжпредметних зв'язків. Для цього педагог має бути обізнаним зі змістом суміжних навчальних курсів.

Перед початком вивчення нового розділу або комплексної теми вчитель розробляє тематичне планування уроків, що дає змогу логічно подати матеріал та ефективно формувати в учнів необхідні компетентності. При цьому він чітко визначає місце кожної теми в загальній структурі навчального курсу.[тернопільський ун, педагогіка, 4розділ]

Художньо-практичний аспект підготовки включає забезпечення уроку необхідними матеріалами (папір, фарби, пензлі, інші художні інструменти) та особисту підготовку педагога до демонстрації творчого процесу. Важливо, щоб вчитель сам володів художніми навичками і міг показати приклад виконання завдання.

Не менш значущим є створення позитивної, творчої атмосфери на уроці, яка сприяє розвитку уяви, ініціативи й індивідуального підходу до мистецької діяльності. Учитель має бути не лише джерелом знань, а й ментором, який підтримує, надихає і формує художній смак учнів.

На завершення уроку важливу роль відіграє рефлексія та оцінювання: вчитель аналізує роботи учнів, заохочує до самооцінки, надає конструктивні поради, зосереджуючись не лише на результаті, а й на процесі, творчому підході та старанності. Такий всебічний підхід до підготовки забезпечує не лише ефективність навчального процесу, а й сприяє розвитку особистості дитини засобами мистецтва.

У педагогічній практиці вчителя ключову роль відіграє ефективне використання різноманітних форм організації навчально-пізнавальної діяльності, які дозволяють максимально реалізувати освітній потенціал кожного учня. Залежно від цілей уроку, змісту навчального матеріалу та рівня підготовленості учнів, доцільно застосовуються наступні форми:

1. **Фронтальна форма** передбачає одночасну колективну роботу всього класу над однаковим завданням, у єдиному темпі, що дозволяє організовано подати новий матеріал і закріпити знання.
2. **Парна форма** базується на співпраці учнів у парах, сформованих з урахуванням індивідуальних особливостей і навчальних можливостей, що сприяє взаємонавчанню та партнерській взаємодії.
3. **Групова форма** реалізується через поділ учнів на малі групи, кожна з яких виконує окреме завдання, співставне за рівнем складності та навчальним змістом.
4. **Кооперовано-групова та колективна форми** ґрунтуються на принципі спільної праці над єдиною метою, коли кожна група відповідає за виконання окремого фрагмента загального завдання.
5. **Диференційовано-групова форма** орієнтована на індивідуалізацію навчання: учні об'єднуються у групи за рівнем підготовки, кожна з яких працює над завданням, адаптованим до її можливостей.
6. **Ланкова форма** передбачає сталу структуру взаємодії між учасниками навчального процесу, де кожна ланка виконує конкретну функцію, діючи у визначеній послідовності.
7. **Бригадна форма** застосовується при створенні тимчасових навчальних об'єднань (бригад), що працюють над спільним завданням на засадах координації та взаємодії.
8. **Індивідуальна форма** організовується як самостійна робота учня над персональним завданням, що відповідає його рівню підготовки та темпу навчання.

9. Індивідуально-групова форма поєднує самотійну діяльність окремих учнів з виконанням загального групового завдання, дозволяючи розвивати творчі здібності в індивідуальному контексті.[10]

Педагогічна майстерність вчителя проявляється у здатності раціонально поєднувати форми організації навчання, адекватно обирати методи відповідно до змісту та мети уроку, враховувати вікові та психофізіологічні особливості учнів, а також гнучко адаптувати навчальний процес до змінних умов освітнього середовища.

У процесі художньої освіти важливо досягти гармонійного особистісного розвитку школяра шляхом розкриття його естетичних інтересів, формування художньо-творчих умінь і навичок, що в кінцевому підсумку сприяє становленню унікальної творчої індивідуальності.

Для якісного проведення уроків образотворчого мистецтва педагог має ґрунтовно володіти різними типами уроків, застосовувати відповідні дидактичні моделі, враховуючи актуальні вимоги державної освітньої програми та сучасні підходи до розвитку дитячої художньої творчості.

У процесі підготовки до уроку з образотворчого мистецтва на тему “Портрет” у 6 класі вчителю необхідно враховувати як вікові особливості учнів, так і дидактичні принципи, що забезпечують ефективне формування художньо-естетичних компетентностей. Цей етап роботи є ключовим для досягнення навчально-виховних цілей і потребує комплексного підходу.

Перш за все, вчитель визначає навчальну мету уроку, що полягає у формуванні в учнів уявлення про портрет як жанр мистецтва, ознайомленні з його різновидами (фронтальний, профільний, анфас, автопортрет, парадний тощо), розвитку навичок аналізу та створення зображення людини з передачею її характеру. Завдання уроку охоплюють як пізнавальний, так і практичний компоненти: ознайомлення з основними засобами виразності в портреті, аналіз прикладів відомих художників, а також створення власної роботи.

На етапі добору навчально-методичного забезпечення вчитель готує необхідні матеріали: репродукції портретів класичних і сучасних митців, дидактичні картки, зразки для натхнення, мультимедійні презентації, інструктивні схеми побудови обличчя. Особлива увага приділяється підбору

наочності, яка повинна бути адаптована до сприйняття учнів 6 класу, стимулювати їх інтерес і пізнавальну активність.

Методична підготовка включає планування структури уроку з урахуванням чергування теоретичної та практичної частин, чітке формулювання завдань, вибір методів та прийомів, які сприяють творчому мисленню, зоровій пам'яті та уяві. Урок доцільно будувати за інтерактивною моделлю з включенням обговорення, аналізу творів мистецтва, колективного аналізу портретів та рефлексії наприкінці заняття. Практична частина вимагає підготовки інструктажу щодо побудови обличчя людини, з акцентом на пропорції, виразність погляду, міміку та інші індивідуальні риси.

Також необхідно враховувати індивідуальні особливості учнів: рівень сформованості навичок малювання, мотивацію, емоційний стан, здатність до самовираження. Важливо створити атмосферу доброзичливості та підтримки, уникати прямого порівняння учнівських робіт, натомість заохочуючи особистісне бачення образу.

Успішна реалізація теми “Портрет” можлива також через інтеграцію з іншими навчальними дисциплінами. Наприклад, у поєднанні з літературою учні можуть створювати словесний портрет персонажа, а з історією – аналізувати образи відомих постатей минулого. Такий міжпредметний підхід сприяє розширенню світогляду школярів та зміцненню міждисциплінарних зв'язків.

Таким чином, підготовка вчителя до уроку з теми “Портрет” у 6 класі є багатограним процесом, який охоплює методичне, змістове, емоційно-психологічне та технічне забезпечення. Від ґрунтовності цієї підготовки значною мірою залежить не лише успішність конкретного уроку, а й формування в учнів естетичного смаку, творчої уяви та здатності до художнього самовираження.

РОЗДІЛ II. КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПОРТРЕТНОГО ЖАНРУ

2.1 Виникнення ідеї та робота над ескізами

Ідея цього твору зародилася з захопленості східною культурою — її колоритними мотивами, глибокими традиціями та яскравими вбраннями. Шлях до фінальної композиції був довгим і пошуковим: я неодноразово змінювала її структуру, образи, настрій. Зрештою було обрано багатопланову побудову, яка дозволяє глибше занурити глядача в культурний простір. Якщо спочатку нашою метою було передати лише зовнішню привабливість кримськотатарської культури, то з часом композиція набула нового звучання — вона перестала бути лише про людину і перетворилася на емоційне вікно у сам Крим: теплий вечір, спокійний настрій, дух традицій, що живе у кожній деталі.

Зацікавила багатогранність кримськотатарської культури — її самобутній костюм, спосіб життя, звичаї, які формувалися століттями під впливом як ісламського світу, так і європейських культур. Наше завдання — не лише передати зовнішні ознаки традицій, а й емоційно занурити глядача у світ кримськотатарської душі.

Історично основними заняттями кримських татар були землеробство (особливо в південних та гірських регіонах Криму) і скотарство (у степах). Вони вирощували виноград, тютюн, пшеницю та льон. Побутова культура тісно пов'язана з природою, ритмами землі, родинними традиціями та гостинністю.

Традиційний одяг кримських татар був не лише практичним, а й надзвичайно витонченим. Костюм складався із сорочки, вузькорукавного кафтану та шароварів. Жіночий образ доповнювався легкими прикрасами, головними уборами, вишитими елементами. Чоловіки часто голили голови та носили тюбетейки, а молодь у XVIII столітті вподобала черкески як символ стильності та енергії. Дівчата заплітали багато тонких кіс, що спадали на плечі, що вважалося ознакою незаміжньої жінки, тоді як дорослі жінки носили лише дві коси, завиті біля голови. На вулицю виходили лише з покритою головою, що відповідало традиційним уявленням про скромність і честь.

Окремої уваги заслуговує кримськотатарське ремесло та декоративне мистецтво. Орнаменти на кераміці, тканинах, дереві — це не лише прикраси, а носії змісту. Кожен символ — це своєрідне послання: про захист, мир, родючість чи зв'язок поколінь. Через ці візерунки народ «пише» свою історію,

зберігаючи її у речах, що щодня поруч. Музика, пісні, танці — ще один рівень філософії культури. У меланхолійних мелодіях звучить туга за Кримом, біль втрат, але й ніжність до рідного. Це мистецтво, яке несе емоційну пам'ять і водночас виконує функцію культурної терапії, зцілюючи душу народу

Митці, котрими я надихнулась при створенні роботи: Антоній Пичот, Павло Фулей, Марта Пітчук.

2.2. Реалізація. Технології олійного вирішення роботи.

Для створення диплому було обрано олійну техніку, тож був такий набір матеріалів: олія, розчинник, пензлі, палітра, полотно на підрамнику 90x100см.

Поетапність ескізів у кольоровому вирішенні:

1. Виконання перших варіантів у кольорі, результатом стала зміна композиції та кольорової гами. (Додаток Б.1, Б.2, Б.3)
2. У наступному етюді було вирішено змінити позу та фон, трохи посунути й перший план. Цей варіант був найбільш наближений до ідеї. Залишилося додати деталей та техніку. (Додаток Б.4.)
3. Далі затверджений ескіз був перенесений на полотно та побудовано безпосередньо пензлем, саме полотно затоноване відповідно до кольорової гами. (Додаток Б.5.)
4. Першим етапом було пропрацьоване небо та пейзаж, зроблено це було пензлями та мастихіном (Додаток Б.7.). Наступним кроком було надати колір та текстуру самій поверхні стола.
5. Наступним кроком було пропрацювання предметів на столі, таких як посуд та фрукти.
6. В ході виконання роботи, було вирішено трохи змінити композицію, так з'явилася душа криму у вигляді привида дівчини, та пейзаж з морем і горами. (Додаток Б.8.)
7. Далі я промалювала саму дівчину, додала квіти та коси до її образу, поверх додала оздоблення.
8. Наступним та останнім кроком було пропрацьовано квіти у вазі та додано тіні від предметів, додано останніх штрихів до роботи та завершено.

Картина “Кримська душа” виконана олійними фарбами, розміщення полотна горизонтальне. На полотні зображено портрет, на фоні соковитого кримського пейзажу. Картина наповнена загадковістю, починаючи від образу

самої дівчини, і закінчуючи оточенням. На задньому плані ми бачимо глибокий натюрморт, сповнений спокою та тиші, яку ми відчуваємо на підсвідомості, завдяки темним та холодним кольорам. У центрі уваги яскравий натюрморт, представлений під променями призахідного сонця. Теплі кольори на передньому плані та холодні на задньому, створюють потрібний контраст та настрій роботі. На столі ми бачимо посуд з виноградом, та яблуко. Поруч стоять дві вази, в одній з яких стоять яскраві квіти, та кожна квітка приваблює нашу увагу до кримської культури.

Праворуч ми бачимо дух Криму, дівчину, яка наче розчиняється у просторі, але має пронизливий до глибини душі погляд. В її руках квіти, відображаючи її тендітність та сміливість водночас. На голові дівчини ми бачимо декілька тоненьких кос з її чорного волосся, що символізує її молодість та незайманість.

2.3 Опис концепції

Основна концепція дипломного проєкту полягає у візуальному дослідженні та художній інтерпретації культури кримських татар — народу зі складною, драматичною історією та глибокими традиціями. Метою було не лише передати зовнішні ознаки національного костюму чи побуту, а створити емоційний, візуальний образ культурного коду цього народу — відчуття тяглості, сили, ніжності й гідності.

У композиції картини ці коди реалізовано через образ молодої дівчини в традиційному вбранні, з тонко заплетеними косами — ознакою незаміжньої жінки. Вона зображена на тлі вечірнього сонця — символу завершення й надії водночас. На столі — кримськотатарський посуд, декоративні елементи, квіти та деталі, що відсилають до традиційного танцю як важливої частини національного самовираження.

Колористичне рішення композиції базується на поєднанні глибоких, холодних відтінків із теплими світлими акцентами, які уособлюють спокій, надію, збереження пам'яті й силу культури. Такий баланс підкреслює стриману емоційність, внутрішню зосередженість і благородство, притаманні кримськотатарському світогляду.

Мій проєкт — це спроба не лише естетичного осмислення, а й вияв пошани до народу, культура якого заслуговує на глибоке пізнання та збереження в сучасному мистецтві.

ВИСНОВКИ

Підготовка вчителя до уроку з образотворчого мистецтва на тему «Портрет» у 6 класі — це багатогранний процес, що вимагає комплексного підходу, врахування вікових особливостей учнів та дотримання дидактичних принципів. У центрі уваги має бути формування в учнів уявлення про портрет як жанр мистецтва, ознайомлення з його видами, розвиток умінь аналізувати та передавати характер людини через зображення. Урок повинен поєднувати пізнавальний і практичний компоненти: від вивчення засобів художньої виразності до створення власної творчої роботи.

Важливим є добір навчально-методичних матеріалів — репродукцій, зразків, інструктивних схем і мультимедійних засобів, адаптованих до сприйняття шестикласників. Методична частина підготовки охоплює чітке планування структури заняття, вибір ефективних методів та форм роботи, що сприяють розвитку зорової пам'яті, уяви, емоційного відгуку. Доцільно застосовувати інтерактивну модель уроку з елементами обговорення, колективного аналізу творів мистецтва та рефлексії. Практична частина потребує докладного інструктажу, з акцентом на побудову обличчя, передачу пропорцій, емоцій та індивідуальних рис.

Особливу увагу слід приділяти індивідуальним особливостям учнів — їх мотивації, рівню підготовки, емоційному стану та потребі у самовираженні. Важливо створити доброзичливу атмосферу, яка заохочує ініціативність і креативність, а не сприяє змаганням. Додатковий потенціал відкриває міжпредметна інтеграція — зокрема, зв'язок з літературою чи історією, що розширює світогляд учнів і робить уроки глибшими та цікавішими.

Отже, якісна підготовка до уроку на тему “Портрет” сприяє не лише засвоєнню знань і формуванню практичних навичок, а й розвитку художнього смаку, творчої уяви та естетичного ставлення до мистецтва. Від зваженого, продуманого підходу вчителя залежить успіх уроку та емоційний відгук учнів.

У другому розділі було розкрито основну ідею та художню концепцію дипломного проєкту, що виникла з глибокого інтересу до кримськотатарської культури. У процесі творчого пошуку відбулося поступове занурення від зовнішнього естетичного враження до глибшого осмислення національної ідентичності, символіки, філософії та історичної пам'яті кримськотатарського народу.

Проект трансформувався з декоративного етюдів в цілісну художню форму, яка покликана не лише зобразити традиційні культурні елементи, а й передати емоційну глибину та духовну силу народу, що зберіг свою самобутність попри складну історію. Через детально продуману символіку — зачіску героїні, орнаментальні елементи, кольорову гаму, жести та квіти — вдалося створити образ, який візуально передає відчуття спокою, гідності, любові до рідної землі та зв'язку поколінь.

Таким чином, художня композиція виступає не лише мистецьким твором, а й засобом культурного діалогу, візуальною формою збереження й осмислення кримськотатарської ідентичності. Вона спрямована на підтримку національної пам'яті, утвердження духовних цінностей та формування глибшого розуміння ролі культури як невід'ємної складової людської гідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Портрет: все про один із найдавніших жанрів мистецтва. 2024. URL: <https://kyiv.gallery/statii/portret-vse-pro-odyn-iz-naydavnishykh-zhanriv-mystetstva>
2. Методика формування предметної і міжпредметної компетентностей учнів основної школи засобами образотворчого мистецтва. Лемешева Наталія Андріївна, 2016, 5.2с.
3. Енциклопедична стаття. Автопортрет. URL: <https://esu.com.ua/article-42472>
4. Стилізований портрет та методика вивчення портретного жанру на уроках образотворчого мистецтва в закладах загальної середньої освіти. 2022, Луговська, В. І.
5. Методична робота «Залучення учня до творчої співпраці на уроках образотворчого мистецтва» Дробко І.В. Зарічне, 2013.
6. МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ і ТВОРЧЕ ОБ'ЄДНАННЯ «ПРИБУЖЖЯ». Портрет і його місце в сучасному мистецтві, 2019.
7. Образотворче мистецтво. 6 клас. Железняк. Розділ 2 «Створення образу людини».
8. Блог учителя Зої Юхно. Конспект уроку образотворчого мистецтва в 6 класі на тему «Образ в портреті», 2014. URL: <http://zoyayuhn.blogspot.com/2014/10/6.html>
9. Онлайн-галерея картин. Портрет у живопису: види та історія жанру, 2020. URL: https://struchaieva.art/uk/blog/portret-v-zhivopisi-vidy-i-istoriya-zhanra?srsitid=AfmBOooh6RQxupVI_i9hyDXkaMLn6UlsaR_XTS2E3yO6lGMORwOKig7P
10. Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка, «Педагогіка», 2016, 29с-35.
11. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. - К.: Видавничий центр «Академія»

ДОДАТКИ

Додатки А

Додаток А.1. Автопортрет

Додаток А.2. Парадний портрет

Додаток А.4. Камерний портрет портрет

Додаток А.3 Костюмований

Додаток Б

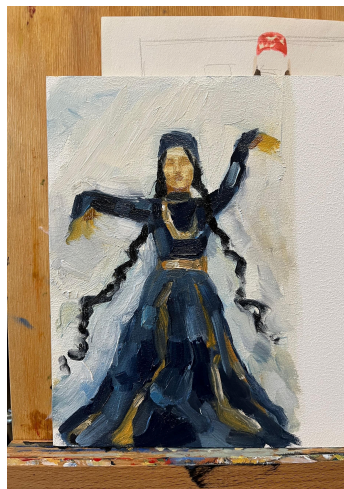
Додаток Б.1. Перший скетч

Додаток Б.2. Етюд в кольорі

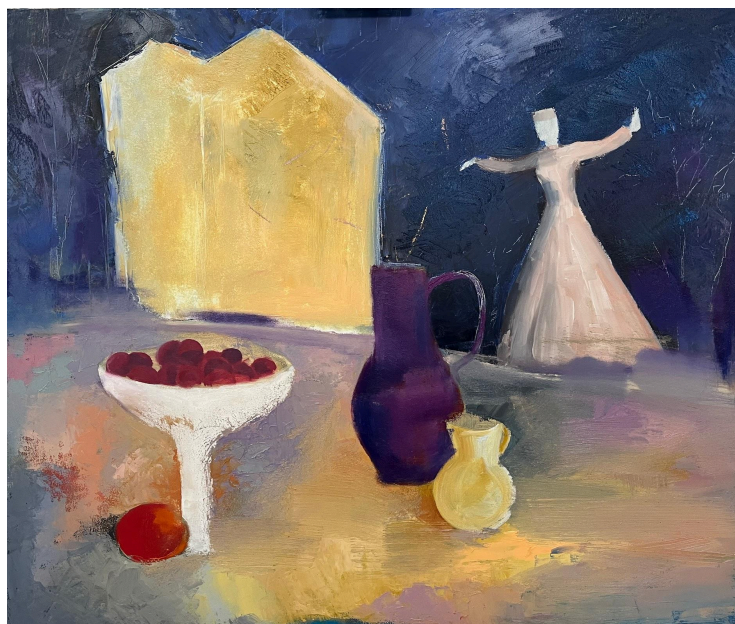
Додаток Б.3. другий, етюд в кольорі

Додаток Б.4. Пошук композиції

Додаток Б.5. Третій етап. Перенесення на полотно, та робота над заднім планом.

Додаток Б.6. Четвертий етап, заливка першого плану.

Додаток Б7. Фрагмен роботи

Додаток Б.8. Зміна композиції та промальовка дівчини у новому ракурсі.